

KÜRESELLEŞME VE TÜRK BİRLİĞİ

Prof. Dr. Remzi KILIÇ*

Giriş:

Sovyetler Birliği'nin 1990-1991'de dağılmasıyla, ABD kendisini tek başına küreselleşmenin öncüsü ilan ederek ortaya çıkmıştır. İngiltere ve diğer Batı Avrupa ülkeleri ise bu oluşumu destekleyerek takibe koyuldular. Kısaca güçler dengesi değişerek tek boyutluluk kazanmıştı. Amerika Birleşik Devletleri, gelinen noktada dünyanın en güçlü ekonomisi, teknolojisi ve siyasal gücüne sahip, global ve küresel oluşumları ve projeleri yönlendiren ülke konumuna geçmiştir. Bu durumda Türkiye ve Türk dünyası nasıl hareket etmelidir? Avrasya toplulukları nasıl bir yol ve siyaset takip edebilir.

Bağımsızlığına kavuşan Türk dünyasında kurulan Türk Cumhuriyetleri, bu devletler ve diğer Türk toplulukları ile bölgede bulunan devletler ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu ülkeler ile ilişkileri hangi düzeyde, ortaya çıkan meseleler ve çözümleri, bu uğurda yapılan çalışmalar, gündeme gelen görüşler, öneriler hakkında yapılan değerlendirmeler nelerdir? Küreselleşme sürecinde Türk dünyasında, kültürel, sosyal, ilmî ve siyasî açıdan çeşitli alanlarda yapılan faaliyetler ve gelişmeler nelerdir?

Sovyetler Birliği'nin 1990-1991 yıllarında dağılma sürecine girmesiyle birlikte, diğer topluluklar gibi, Türk toplulukları da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Başta, Kazakistan Cumhuriyeti olmak üzere, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan Türk Cumhuriyetleri ve birçok muhtar ve özerk Türk toplulukları ortaya çıkmıştır. Bu Türk Cumhuriyetleri ve Türk topluluklarının bağımsızlıklarına kavuşmaları, Türkiye Cumhuriyeti devleti ve Türk halkı tarafından son derece olumlu karşılanmıştır.

Özellikle, Türk devlet ve bilim adamları, Türk dünyasındaki

bağımsızlık gelişmelerini ve soydaş toplulukların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesini öteden beri arzu etmekteydiler. Gazi Mustafa Kemal'in Türk dünyası hakkında beyan ve işaret ettiği hususlar, Türkiye'de ve Türk dünyasında Türk aydınları tarafından bilinmekteydi. Türk bilim dünyası; Türkiye Cumhuriyeti devleti her türlü emperyalizmden uzak, bağımsız millî bir devlet olarak yaşarken, Sovyet-Rusya'daki soydaşlarımız başta olmak üzere, bütün dünya Türkleri, hür ve bağımsız bir şekilde varlığını sürdürmelidir, anlayışı içerisinde hareket etmişlerdir.

Sovyet-Rusya hegemonyası altında tuttuğu başta Türkler olmak üzere, bütün unsurları veya çeşitli halkları, her konuda kontrol ya da baskı altında bulunduruyordu. Nitekim, Sovyet Sosyalist rejimi ancak yetmiş yıl kadar devam edebilmiştir. Sovyet-Rusya Gorbaçov ile birlikte uygulamaya koyduğu "prestroika ve glastnost" politikasıyla dağılma sürecini yaşamıştır. Bu hadiselerin pek çok iç ve dış sebepleri vardır.

Ruslar, küreselleşme bağlamında "Bağımsız Devletler Topluluğu" adı altında, Avrasya'da yine de güç ve hâkimiyetlerini ortaya koymuş, çağın şartlarına uygun olarak Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere, Sovyet-Rusya'dan ayrılan diğer topluluk ve halkları örgütleme başarısını göstermişlerdir. Ruslar, Rusya Federasyonu adı altında kurdukları devlet ile hala Avrasya'nın en büyük topraklarına sahip, yaklaşık olarak 145 milyon nüfuslu, nükleer gücü olan, birçok doğal kaynaklara hükmeden bir devlettir. Rusların ayrıca yüzyılları aşan, farklı milletleri kendi sömürge faaliyetleri ile kontrol altında tutabilme deneyimleri de göz ardı edilmemelidir.

Türk dünyası ile ilgili olarak, Türkiye'de ve Türkistan sahasında kurulan cumhuriyetlerin bilgeleri başta olmak üzere, Türk dünyasının her tarafından Türk aydınları, düşünürleri, bilim insanları, siyasetçileri ve eğitimcileri, son çeyrek asır içerisinde, Türklüğe dair yüzlerce kitap, makale, araştırma, dil çalışmaları, projeler yapmış ve yazmışlardır. Siyaset adamları, akademisyenler, gençlik teşkilatları, iş

adamları ve eğitimciler, birçok toplantılar, kurultaylar, konferanslar, simpozyumlar yaparak, yaklaşık 250 milyon Türkçe konuşan insanın, Türk halklarının dost ve kardeşliğini artırmayı amaçlamaktadırlar. Türkler milletler mücadelesinde, mazlum milletlere, düşkün ve yoksul halklara, tarihleri boyunca kol kanat germiş, onları korumuş, asla köle muamelesi yapmamıştır. Bu gibi nedenler ile Türklük ulu çınarı hiç yıkılmamış, hep var ola gelmiştir. Türk aydınları ve bilgeleri, Türk milletinin evlatlarına daima yol göstericilik, rehberlik yapmışlardır. Türk Milleti, tarihi boyunca kurmuş olduğu devletli yapı içerisinde, birçok halkı etrafında barındırmış, felakete uğrayanları bünyesinde korumuştur.

Türk dünyası temsilcilerini ilmî, kültürel, sağlık, eğitim ve ekonomik amaçlı toplantılarda kendi bayrakları altında görmek ve Türklüğü burada kaynaştırmak, dostluğa ve kardeşliğe yönelik çağrılarını sürdürmek, kalıcı hale getirilmelidir. Niçin Türk aydınları, Türk dünyasına yönelik, eğitim, ekonomik ve ticari işbirliği, kalkınma ve gelişme, kültürel faaliyetler alanında zayıf ve etkisiz kalmaktadırlar? Bunlar üzerinde düşünülmesi gereken ve cevap arayan sorulardır.

Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan ve Türkmenistan başta olmak üzere, buralarda Türklük ve Türkiye adına uğraşan, Turan Yazgan, Ümit Özdağ, Özcan Yeniçeri, Mümin Köksoy, Mustafa Erdem gibi şahsiyetlerin dışında, çok az sayıda insanımızın sosyal ve kültürel konularda faaliyet göstermekte olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle Kırgızistan'da Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi ve Kazakistan'da Kazakistan-Türkiye Ahmet Yesevî Üniversitesi gibi, önemli ilmî merkezleri ve buralarda çalışan fedâkar Türk akademisyenleri ve eğitim veren okulları, Türklüğe hizmetleri bakımından tebrik etmek gerekir. Türk dünyasına yönelik faaliyetler genel anlamda yetersizdir.

Küreselleşme Sürecinde Türk Birliği'ne Doğru Meseleler:

Türk Cumhuriyetleri'nin küreselleşme karşısında karşılaştıkları bazı önemli meseleler vardır. Bunların

başlıcaları: Siyâsî, Askerî, Ekonomik, Kültürel, Dinî, Eğitim, Kalkınma, İşbirliği, Çevre meseleleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu meselelerin yanında birçok tâli konular da bulunmaktadır.

“Türk Devletleri Birliği” oluşumu için, önce bu anlayışın akıl ve mantık yoluyla kabul edilebilecek somut deliller ve fikrî alt yapı ile ortaya konulması gerekir. Bu bağlamda verilecek örnekler ve uygulanacak projeler çok önemlidir. Bu konuda birçok Türk akademisyen ve araştırmacı eser ve makaleler yazmışlardır[1]. Ayrıca, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, TİKA, TİSAV, AYSAM, ASAM, TUSAM gibi merkezler, Bilig, Bilge, Türk Yurdu, 2023, Asya Avrupa Dergisi, Siyaset ve Toplum, Türkiye’de ve Türk dünyasında etkin faaliyetleri ile yararlı olan kuruluşlar ve yayınlardır.

Bugün Amerika kıtasında, Amerika Birleşik Devletleri yaklaşık olarak 9.315.000 km kare yüz ölçüm üzerinde 300 milyon nüfusla dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi gücü olarak bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri 50 eyaletten oluşmuş, dünya ekonomisinin %33’ünü elinde bulunduran küresel bir güçtür. Avrupa kıtasında, Avrupa Birliği yaklaşık olarak 9.500.000 km kare yüz ölçüm üzerinde 500 milyon nüfusla dünyanın ikinci büyük ekonomik ve siyasi gücüdür. Avrupa Birliği elli yıldır kurulmakta olan bugün itibariyle 28 üye ülkeden oluşan ve dünya ekonomisinin % 32’sini elinde tutan küresel bir güçtür. Avrupa Birliği üyesi ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri gibi, tek ekonomi, tek para birimi, tek ordu, tek meclis, tek hukuk vs. olma yolunda yoğun çaba içerisindedir.

Öte tarafta Çin Halk Cumhuriyeti, yaklaşık olarak 9.516.000 km kare yüz ölçüm üzerinde 1 milyar 500 milyon nüfusu ile Asya’da Türklüğü ve insanlığı tehdit eden bir siyasi ve ekonomik güç durumundadır. Asya’da her üç insandan biri, dünyada her beş insandan biri Çinlidir. Yine Asya’da Hindistan yaklaşık 4.500.000 km kare yüzölçümü ve 1 milyar 250 milyon nüfusu ile önemli bir bölgesel ekonomik ve siyasi güç durumundadır.

Bunların dışında Arap dünyası II. dünya savaşından sonra İngilizler başta olmak üzere batılılar tarafından sömürge için dahi kurulmuş ve desteklenmiş olsalar bile, gelinen noktada Arap Birliği'ni kurmuşlardır ve Arap Birliği'ne üye elli civarında Arap devleti bulunmaktadır.

Bütün bu gelişmeler dünyamızda ortada iken, yeryüzünün en eski milletlerinden olan ve en çok devlet kurmuş bulunan, en kudretli ordular ve geniş sahalara hükmeden devletler ile yüzyıllar boyuca bağımsızlığını hiç kaybetmeyen Türk Milleti, niçin XXI. yüzyılda bir Türk Birliği kuramasın? Tanrı dağlarından Tuna boylarına kadar on milyonlarca km karelik sahalarda yaşayan ve 250 milyon nüfusu bulan Türkler, yer altı ve yer üstü zenginlikleri ile enerji kaynakları, yetişmiş insan güçleri, tarihi birikimleri, jeopolitik ve jeo-stratejik konumları ve kurulmuş bağımsız Türk Cumhuriyetleri ile gecikmiş olan Türk Birliği'ni derhal gerçekleştirmelidir. Adı; Türk Birliği, Türk Devletleri Topluluğu, Asya Türk Devletleri, Türk Dünyası Devletleri, Asya Devletleri Birliği, Avrasya Türk Devletleri vb. olabilir. Adı ne olursa olsun, ama mutlaka bir Türk Devletleri Birliği kurulmalıdır. Bu hususta Türk milleti her zaman öncüler, bilgeler, önderler çıkarmıştır. İşbirliğine ve güç birliğine her hususta hazır olmalıyız.

18 Şubat 2005 tarihinde Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in; "Bizim ekonomik çıkarlarımız tarihi-kültürel köklerimiz, ekolojik sorunlarımız, dış tehditlerimiz ortaktır. Yeni bir imparatorluk bekleyemeyiz. Dünya ekonomisine sonuna kadar hammadde sağlayan ülke olmak konumundan çıkmak için Orta Asya Bölgesinin somut entegrasyon sürecini başlatmamız gerekir. Ancak bu şekilde bölgemiz dünyada itibar ve saygın bir konum elde edebilir. Ancak bu şekilde kendi güvenliğimizi temin edebiliriz. Köktencilik ve terörizm ile etkin bir şekilde mücadele edebiliriz. Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan arasında Orta Asya Devletler Birliği'ni kurmayı teklif ediyorum. Sıkı ekonomik entegrasyonu başlatmalıyız. Ortak Pazar ve ortak para birimine doğru ilerlemeliyiz" [21],

görüş ve teklifini olumlu bulmaktayız. Bu düşünce Türkistan'da bulunan Türk toplulukları ve Türk devletleri açısından olduğu kadar Türkiye içinde son derece önemlidir.

“Tek ekonomik saha kurmaya yönelik Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan arasındaki, Orta Asya üçlü ittifakın oluşması sürecine Nazarbayev büyük katkı sağlamıştır. 1994'te Ruble bölgesinin kaldırılmasından sonra ilk önce Kazakistan ve Özbekistan'da tek bir ekonomik bölge yaratma çabasına girişildi ve 10 Ocak 1994'te iki ülke arasında gümrük sınırlarının kaldırılmasına ilişkin anlaşma imzalandı. Daha sonra bu anlaşmaya Kırgızistan'da katıldı. Kırgızistan'ın Çolpan Ata kentinde bir araya gelen Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan devlet başkanları ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin sağlanması amacıyla “üçlü ittifak” olarak adlandırılan aralarında tek ekonomik bölge kurulmasına ilişkin anlaşmayı imzaladılar. Bütün bunlar küresel anlamda Avrasya Birliği'ne, bölgesel anlamda da Orta Asya Devletler Birliği'ne giden yolun aşamalarıdır”[\[3\]](#).

Nazarbayev'in bu görüşü dünya siyasetini ve tarihini çok iyi bilen bir lider olduğunu göstermektedir. Burada Özbekistan gerçeğine dikkat etmek gerekir. Çünkü Özbekistan 30 milyon nüfusu, Aral Gölü'ne dökülen Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında, Arap kaynaklarının Maveraunnehir diye adlandırdıkları, Batı Türkistan sahasında hem tarihi bakımdan çok önemli ve stratejik, hem de coğrafyası bakımından verimli bir bölgede bulunmaktadır. Uluğ Türkistan'ın kalbi durumundadır. Tarihte birçok Türk devleti bu bölgeden çıkmıştır. Özbekistan'ın Türk dünyasındaki tarihî ve jeopolitik önemi unutulmamalıdır.

Ayrıca Türkmenistan, Kazakistan ve Kırgızistan toprakları, Türk tarihinin ve Türk adı ve kültürünün binlerce yıldan beri doğduğu, geliştiği ve yayılıp, beslendiği merkezlerdir. Azerbaycan Cumhuriyeti ise XX. asrın başından itibaren Türklük düşüncesinin Türk dünyasında en güçlü olduğu merkezdir. Azerbaycan M.Ö. VII. asırda Saka-İskit hakanı Alper Tunga'dan

bu tarafa Türklükle meskûn stratejik bir bölgedir. Bugün Türkistan topraklarının önemli bir sahası da hala Çinlilerin işgalinde bulunan Doğu Türkistan'dır. Bütün bir Türk dünyasının her türlü imkanlarını ve zengin kaynaklarını sayıp dökmeye gerek yoktur.

Türkistan ve Kafkasya coğrafyasında Sovyetlerin dağılmasından sonra eski Sovyet alanı diyebileceğimiz saha, bölgesel ve bölge dışı güçlerin aktif rekabet alanına dönüşmüştür. "İlk küresel imparatorluk" kurmanın peşinde olan ABD, bölgesel güçleri sınırlandırma ve engelleme çabası içerisindedir. ABD'nin bölgesel güçlerle çekiştiği bölgelerden biri olan Orta Asya, olağanüstü bir dönemden geçmektedir. Afganistan operasyonu bahanesiyle Orta Asya'ya yerleşen ABD, ülkelerin iç siyasetinde otoriter rejimlerin oluşturduğu statükoyu bozmakta ve çalkantılara sebep olmaktadır.

Avrasya bölgesi, başta ABD, Çin ve Rusya Federasyonu arasında büyük bir mücadele sahası haline gelmiştir. Bu mücadele bölge ülkelerinin demokratikleşme, istikrar ve barış içerisinde kalkınmalarını engellemektedir. Bölge ülkeleri ya zengin petrol ve doğalgaz kaynakları, ya da bu zenginlikler kadar önemli olan stratejik konumları yüzünden bölgesel ve küresel güçlerin hedefi olmaktadır. B. Clinton "XXI. yüzyılda ABD'nin en önemli stratejik görevi Avrasya bölgesinde stratejik bir blok kurulmasına engel olmaktır" demektedir. ABD'li Genel Robins ise "İpek boru hatlarını kontrol eden dünyayı da kontrol edecektir" tespitinde bulunmaktadır[4].

Eski Sovyet coğrafyasında bir tarafta ABD'nin desteklediği GUAM (Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan, Moldova), diğer taraftan Avrasya Ekonomik Topluluğu (Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan) ve Kollektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı'nın (Rusya, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan) bulunduğu bloklaşma süreci keskinleşirken, denge politikasını yürütmeye çalışanlar tek tek seçimini yapmaya zorlanmaktadır. Bu durumda Özbekistan Rusya'ya yaklaşırken, Türkmenistan "bağlantısız" konumunu terk

mi edecektir?

Bir tarafta ise Orta Asya'da etkinliğini korumaya çalışan Rusya, Kolektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı'nı (KGAT) ve Şangay İşbirliği Örgütü'nü (ŞİÖ) kullanmaktadır. ŞİÖ aynı zamanda Çin'in Orta Asya politikası açısından önemli bir örgüttür. ŞİÖ, ABD'nin demokrasi ihraç faaliyetlerine ve Orta Asya'daki askeri varlığına Rusya ve Çin'in tepkilerini dile getirdikleri bir platform haline gelmiştir. 5 Temmuz 2005 tarihinde yapılan Şangay İşbirliği Örgütü zirvesinde imzalanan deklarasyon Avrasya ülkelerinin, bölgelerinde hegemon istemediklerinin açık beyanlarıyla doludur. Deklarasyonda, ABD'nin Kırgızistan ve Özbekistan'dan ne zaman askerlerini çekeceğine dair bir cevap vermesi talep edilmiştir[5]. Kazakistan, Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Belarusya 7 Mayıs 2003 tarihinde aralarında serbest ekonomik organizasyonun kurulması konusunda görüş birliğine vardılar. Rus Gasprom şirketi, Kazakistan'ın petrol ve doğalgaz şirketi ile anlaşarak, 21 Temmuz 2003'de Orta Asya doğalgazının Avrupa pazarlarına etkin bir şekilde ulaştırılması için işbirliği kararı aldı[6].

Önemli jeopolitik konuma ve zengin doğal kaynaklara sahip olan Orta Asya ülkeleri açısından, kendilerini bölge dışı güçlere karşı korumalarının ve genel olarak güvenliklerini sağlamalarının en etkin yolu bir birlik oluşturmalarından geçmektedir. Orta Asya Birliği bu açıdan ele alınmalıdır. Halbu ki, Orta Asya birlikteliği hep AB örneğinden yola çıkılarak yapılmaktadır. Uzmanlara göre, Orta Asya'da entegrasyonun yolu ortak pazardan geçmektedir. Şüphesiz bir birlik için ekonomik entegrasyon şarttır. Bir diğer acil ihtiyaç ise güvenlidir. Orta Asya güvenliğinin sağlanması açısından Türkistan coğrafyasının bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu açıdan Orta Asya devletlerinin Afganistan'daki Türklerle, Rusya'nın Kazakistan'a sınır bölgelerinde yaşayan bütün Türklerle, Tataristan ve Başkurdistan cumhuriyetleriyle, Orta Asya ile Çin'in sınır

olduğu bölgede bulunan Doğu Türkistan Türkleriyle başta kültür alanında olmak üzere ilişkileri geliştirmeleri gerekmektedir.

Doğu Türkistan ve Orta Asya devletleri arasındaki işbirliği çok mühimdir. Ancak Uygur Türkleri ile Orta Asya Türklerinin ilişkilerine Çin'in izin vermeyeceği bilinmelidir. Buna karşı Türklerin kader birliği fikrî bilincini yaymak gerekir. Türk Birliği sürecinde ne çıkarılması gereken önemli bir unsur da Türk kimliğidir. şüphesiz ortak kimlik konusunda Türkistan coğrafyasında çok güçlü bir potansiyel bulunmaktadır. Ancak bu potansiyelin harekete geçirilmesi için planlı ve koordineli çabalar gerekmektedir[7].

Avrasya halkları arasında XX. yüzyılda Avrupa'da yaşanan savaşlara benzer savaşlar olmamıştır. Mesela Türkler ile Ruslar en son 1917'de savaşmışlardır. Türkiye ile İnan 350 yıldır birbirleriyle barış içinde yaşamaktadır. Rusların diğer Avrasya halkları üzerinde kurduğu kolonyalist imparatorluk çökeli on altı yıl olmuştur. Bu zaman içerisinde Moskova ile Orta Asya'nın başkentleri arasında karşılıklı eşitliğe dayalı bir ilişki modeli kurulması için gereken n şartlar oluşmuştur. Bölge halklarının etkin bir ekonomik işbirliğini gerçekleştirmeleri için oluşturulmuş olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve ECO kuruluşları genişletilip, birleştirilerek, bir Avrasya rgtne kısa zamanda dönüştürülebilir. Bunun için gereken ise sadece siyasi iradedir[8]. Bu gelişmeleri sağlayacak alt yapının var olduğunu düşünmekteyiz. Başlamış olan ilişkiler artırılarak geliştirilmelidir. Bütün bir Karadeniz'in kuzeyi, güneyi, batısı ve doğusu öteden beri Türklüğün hkimiyeti altında kalmış ve Türk kültürünü en kuvvetli temsil eden yerlerdir.

Hazar Havzası Meseleleri:

Millet, kültür ve coğrafya olarak Türk dünyası ve Türk milleti, asimilasyonun ve totalitarizmin en zalim uygulamaları ile karşı karşıya kalmıştır. Türk soylu topluluklara Çinliler ve Ruslar tarafından uygulanan asimilasyonun yüzlerce yıllık

bir geçmişi vardır. Bilindiği gibi, gerek arlık Rusyası gerekse Kızıl Bolıevikler, büyük bir kararlılıkla diğer mahkm uluslara olduğu gibi, Türk soylu topluluklara da asimilasyon için her türlü şiddeti ve kaba yöntemi kullanmışlardır[9].

Artık dünya şartları değişmiş, gelişmeler Türklerin lehine sonuçlar doğurmaktadır. Çağımızın son derece önemli kaynakları arasında yer alan petrol, doğalgaz gibi zenginlikler Hazar havzasında, yani Türk yurtlarında yoğun miktarda bulunmaktadır. Avrasya merkezli enerji mücadelesinde Rusya, ABD ve Çin başta gelmek üzere, AB lkelerinin şirketleri bölgeye komşu ülkeler olan İran, Pakistan, Türkiye gibi lkeler, Hazar havzası enerji kaynakları için büyük bir rekabet içerisindedir. Enerji ihracatıyla Orta Asya ve Kafkasya'ya gelecek olan zenginlik, burada kurulmuş olan devletlerin egemenliklerini korumalarının yanı sıra, siyasi ve ekonomik istikrara da yardımcı olacaktır. Ancak gelişmeler, Rusya'nın Hazar havzasının ekonomik kaynakları üzerinde gerçek kontrolü sağlamayı hedeflediğini açıkça göstermektedir[10].

ABD yönetimi, bölgenin zengin enerji kaynaklarının Batı'ya güvenli bir şekilde aktarılmasını istemekte ve kaynaklar üzerinde Amerika'nın kontrolünü sağlayacak bir politika izlemektedir. Bu amacın ekonomik olmasının ötesinde stratejik yönü de vardır. Amerika enerji kaynakları zerindeki Rus hkimiyetinin kalkmasını isterken, kendisi bu kaynaklara sahip olmak istemektedir. Yine Amerika, Çin'in ve İran'ın bölgedeki nüfuzunu azaltmak için çalışmaktadır. Türkiye ise, bölgedeki enerji siyasetinde Orta Asya ve Kafkaslara yönelik, belirlenmiş ve gerçekçi politikalar takip etmelidir. Türkiye, teknik, ekonomik ve jeopolitik alanlardaki başarılı çalışmalarıyla enerji pazarı ve transit bir ülke olmak konumunu geliştirmeli hatta bunu aşmalıdır[11].

Petrol ve doğalgaz XXI. yüzyılın etkili enerji kaynağı olmaya devam ederken, Hazar Bölgesi, Ortadoğu petrollerinden ve Sibiryա Bölgesi'nden sonra nc en büyük petrol yataklarına sahip olmakla birlikte, güçlü devletlerin ve dev şirketlerin

mücadele sahası olacaktır. Hazar havzası enerji kaynakları dünya petrol ve doğalgaz ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü sağlayacaktır. Dolayısıyla bölgemiz önümüzdeki dönemde daha çok rekabet, hâkimiyet ve mücadele alanı olmaya devam edecektir.

Eğer, Hazar havzasında yani Kafkaslarda ve Orta Asya'da, yüzyıllarca egemen olmuş Türklerin, bölge devletlerinin dayanışmaları ile yeniden etkin olmaları sağlanamazsa, emperyalizm Hazar havzasına girecektir. Çıkabilecek üçüncü dünya savaşını durdurmanın yolu, Hazar havzasında Türk devletlerinin emperyalizmin saldırısına karşı ortak hareket etmeleri ve bölgesel birlik oluşturmalarıdır. Merkezî Devletler Birliği adı altında oluşturulacak bölgesel birlik dünyanın merkezinde otorite ve düzen sağlamalıdır.

Günümüzde küresel emperyalizm, dünya egemenliği doğrultusunda batıdan doğuya yöneldiğinde, Ortadoğu üzerinden Hazar havzasına çıkmayı hedeflemektedir. Türkiye Cumhuriyeti'ni Hazar havzasına girişin kapısı ve üssü haline getirmeye çalışmaktadır. Bölgede iki büyük devlet olan Türkiye ve İran'ın rejim farklılığı ve alt mezhepçilik kışkırtılarak, karşı kaşıya getirilip birbirleriyle savaşmaları istenmektedir. Küresel emperyalizmin Hazar havzası planı, Türkiye'nin bütün doğu bölgelerini cephe konumuna getirmektedir. Güneydoğu'da Kürdistan, Doğu Anadolu'da Büyük Ermenistan, Doğu Karadeniz'de ise, Pontus Rum devletleri kurularak, bu cephe bölgede küresel Hıristiyan emperyalizminin önü açılmak istenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yer alan bu üç bölge, küresel emperyalizmin patronlarının çıkarları için cephe yapılmakta ve bütün Türkiye ile beraber Türk milleti bir emperyal savaş uğruna harcanmak istenmektedir[12].

ABD ve AB emperyalizmi hazırladıkları Hazar havzası savaş planı içerisinde, bütün Türkiye'yi askeri üs haline getirmeyi amaçlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, eğer fırsat verilirse küresel emperyalizm yüzünden top yekûn yok olma tehlikesi ile

karşı karşıya kalabilir. Hazar havzasının komşusu olan Türk devleti yaklaşmakta olan bu tehlikeye karşı önlem almak zorundadır. Aksi takdirde Türkiye'nin bir devlet olarak devam edebilmesi mümkün olmayacaktır.

Türklerin yüzyıllarca yönettikleri Hazar havzasında, büyük bir çöküş yaşamaları ve küçük devletlere bölünerek üstünlüklerini kaybetmeleri planlanmaktadır. Oysa, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Azerbaycan, Özbekistan, Başkurdistan ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyetleri, hep Türk devletleri olmalarına rağmen, Hazar havzasında küçük devletler halinde kendi geleceklerini kurtarmaya çalışmaktadırlar. Emperyalizm, böl ve yönet ilkesi doğrultusunda, Hazar havzasının büyük Türk nüfusunu küçük devletlere bölerek, bu bölgedeki Türk egemenliğini kırmayı amaçlamıştır[13]. ABD eski devlet başkanı Clinton: "XXI. yüzyılda ABD'nin en önemli stratejik görevi, Avrasya bölgesinde stratejik bir blok kurulmasına engel olmaktır" demektedir.

Sovyet-Rusya'nın yıkılmış siyasi sisteminin enkazları üzerinde, bölge barışına katkı sağlayacak, sağlıklı ve kalıcı bir siyasi yapının oluşturulması, gerçekten çok zor gözükmektedir. Bu zorlukların aşılabilmesi için azimli, bilgili, tecrübeli, akıllı ve cesur yöneticilere ihtiyaç vardır. Bu kazanımlar ise Hazar bölgesi Türk devletlerinin hemen hepsinde mevcuttur. Fakat ortak noktalarda ve paydalarda buluşmalıdırlar.

Ancak, bağımsız Türk Cumhuriyetleri'nin tam bağımsızlıkları için kendi millî ordularını kurmaları, yurtlarının savunmasını ve güvenliğini gerektiğinde bu ordular ile sağlamaları şarttır. Güçlü ve millî bir ordu devletler bazında her zaman caydırıcı bir güçtür. Azerbaycan Cumhuriyeti kendi millî ordusunu kurmuştur. Orta Asya bölgesindeki öteki Türk Cumhuriyetleri de Azerbaycan gibi kendi millî ordularını sağlıklı ve modern bir biçimde kurmalıdırlar[14].

Eski Sovyetler Birliği, Türk ülkelerindeki zenginlikleri,

kendi çıkarları doğrultusunda yıllardır sömürmüşlerdir. Gerçekten Türk dünyasının yerleştiği alanların % 75'i bugün Bağımsız Devletler Topluluğu toprakları içerisinde yer almakta ve bu geniş sahalar çok zengin doğal kaynaklara sahip bulunmaktadır. Başkurdistan ve Tataristan petrol kuyuları ile doludur. Bağımsız Devletler Topluluğu'nda bulunan petrolün % 40 bu iki özerk Türk cumhuriyetinden % 10'uda diğer Türk Cumhuriyetleri'nden çıkmaktadır.

Yine aynı şekilde eski Sovyetler Birliği'nin bakır, krom, uranyum, kurşun, çinko, fosfor, altın vb. önemli madenlerinin üretiminin büyük bir kısmı, Türk Cumhuriyetleri'nden karşılanmaktadır. Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde, en fazla doğalgaz yine Türk Cumhuriyetleri'nden çıkarılmaktadır. Türkmenistan bölgedeki en zengin doğalgaz yataklarına sahiptir. Türkistan coğrafyasının her tarafında doğalgaz bulunmaktadır. Türkistan'ın toplam doğalgaz rezervinin 21 trilyon metre küp olduğu tahmin edilmektedir[15]. Türk devletlerinin maden veya diğer hammadde yönünden zengin olmaları sorunları çözememektedir.

Batılı ülkeler ve başta Amerika Birleşik Devletleri, Türk Cumhuriyetleri'nde nüfuz kazanmak için onlara yardım elini uzatmaktan geri durmadılar. Yani bir koyup üç alma mantığından hareket ederek bunda da başarılı oldular denebilir. Özellikle Kazakistan'ın doğal kaynakları bağımsızlığın ilk yıllarından itibaren yabancıların dikkatini çekmiştir. İlk anlaşma 1992 yılının Şubat ayında Batı Kazakistan'da petrol aranması ve geliştirilmesi ile ilgili olarak Fransız ELF-Aquitaine şirketi ile imzalandı. Dev Tengiz Petrol sahasının geliştirilmesiyle ilgili Chevron anlaşmasını British Petrol ve İtalyan Egip firmasıyla imzalanan mukaveleler izledi. Avrupa'dan her zaman bir adım önde olma özelliğine sahip ABD, 1993'te Kazakistan ile "en fazla gözetilen ülke statüsü kazandıran" bir anlaşmayı imzaladı. Bunu arkasından Kırgızistan ve Özbekistan ile yapılan mutabakatlar takip etmiştir[16]. Tarih milletler arası ilişkilerde asla boşluk olmadığını göstermektedir.

Sonuç:

Türk milletinin farklı şubelerinin tarih boyunca çok büyük coğrafyalarda, dağınık ve ayrı yönetimler altında yaşamış olmasının onların aralarında sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik işbirliği yapılamayacağı anlamına gelmez. Türklük dünyayı bir bütün olarak değerlendirmek durumundadır. Siyasî oluşumlar hedefsiz, plansız bir parça kısım politikası ya da dost ve düşman politikası değil, menfaat esasları üzerine otururlar.

Türklerin kültürel kökleri bakımından; Ahmet Yesevî, Manas, Köroğlu, Nasreddin Hoca, Korkut Ata, Oğuz Han, Ali Şir Nevaî, Yusuf Has Hâcip, Kaşgarlı Mahmut, Bilge Kağan vb. şahsiyetler, hem Uluğ Türkistan'ın hem de Ön Asya Türklüğü'nün değerleri olduğu sürece, bu toplulukların çeşitli alanlarda birlik oluşturmaları gayet doğal ve kolay olacaktır. Zira onları birleştiren ana damarlar canlı ve yaşamaktadır[17].

Türkiye Cumhuriyeti, Türk dünyası içerisinde bulunan Türk devletlerinin yönetim kadrolarına, asker ve bürokratlarına, sivil halk topluluklarına karşı, bugüne kadar sürdürdüğü dost ve kardeş siyasetini sürdürmeye devam etmelidir. Asya Türk Cumhuriyetleri ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin teknolojik gücünden, yetişmiş insan gücünden, demokrasi deneyimlerinden yararlanabilir. Eğitim ve öğretim Türk Birliği için her kademedeki titizlikle sürdürülmelidir. Bunun yanı sıra, ticarî ve ekonomik işbirliği, karşılıklı ithalat ve ihracat ilişkileri geliştirilerek, Türk iş dünyası tarafından artırılmalıdır.

Avrupa ve Balkanlar'da, Suriye'de, Çin'de, Irak'ta, vahasıl bütün dünyadaki Türk topluluklarının sorunları, uluslararası platformlarda gündemde tutulmalıdır. Türklerin sorunları dünya kamuoyunda öne taşınmalıdır[18]. Bu cümleden olarak Türkçe, Birleşmiş Milletler teşkilatı tarafından, en büyük dünya dillerden biri olarak kabul edilmelidir. Burada ifade edilen Türk Milleti'ne ait sorunların çözümü, münasebetlerin sağlıklı

planlı ve kalıcı olması, bütün Türklerin temel insan hak ve özgürlüklerinden yararlanması ve dünya barışına katkı için Türkiye Cumhuriyeti'nin bir "Dış Türkler Bakanlığı" kurması kaçınılmaz şarttır.

KAYNAKÇA:

BAL, İdris; "ABD'nin Orta Asya Politikası", *Siyaset ve Toplum*, S. 2, Ankara, Bahar 2005, ss. 40-70.

ÇEÇEN, Anıl; "Hazar Devleti'nden Hazar Havzası'na", 2023, S. 53, Ankara, 15 Eylül 2005, ss. 8-11.

DELIÖMEROĞLU, Yakup; "11 Eylül Öncesi ve Sonrasında Avrasya", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 216, Ankara, Ağustos 2005, ss. 19-22.

GÖMEÇ, Saadettin; *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2003.

ÖZDAĞ, Muzaffer; *Türk Dünyası ve Doğu Türkistan Jeopolitiği Üzerine*, Doğu Türkistan Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZDAĞ, Ümit; "Türkiye'nin Türk Dünyası Politikasının Teorik Çerçevesi", *Asya Avrupa/Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 1, Ankara, Aralık 2004, ss. 22-30.

SOMUNCUOĞLU, Anar; "Yeni Gelişmeler Işığında Orta Asya Güvenliği", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 216, Ankara, Ağustos 2005, ss. 10-13.

YENİÇERİ, Özcan; *Yeniden Türkleşmek*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

_____; *AB-ABD-ÇUŞ Kıskaçında Türkiye*, Tutibay Yayınları, Ankara, 2003.

_____; "Orta Asya'da Kazakistan Merkezli Olarak Oynanan

Satranç", *Asya Avrupa/Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 3, Ankara, Temmuz 2005, ss. 10-25.

_____ ; "Aysam'dan Bakış", *Asya Avrupa/ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 3, Ankara, Temmuz 2005, ss. 1-2.

_____ ; "Türk Dünyasındaki Son Gelişmeler Üzerine Düşünceler", *Türk Yurdu*, C. 26, S. 221, Ankara, Ocak 2006, ss. 13-25.

YÜCE, Çağrı Kürşat; *Türk Dünyası Temel Meseleler ve Çözüm Önerileri*, Tutibay Yayınları, Ankara, 2001.

_____ ; SSCB'nin Dağılmasından sonra Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerindeki Mücadele, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2005.

*Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı, kilicremzi@gmail.com

[1] Özcan Yeniçeri, "Türk Dünyasının Başlıca Sorunları", *Yeniden Türkleşmek*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, ss. 309-330; Çağrı Kürşat Yüce, *Türk Dünyası Temel Meseleler ve Çözüm Önerileri*, Tutibay Yayınları, Ankara, 2001.

[2] Özcan Yeniçeri, "Aysam'dan Bakış", *Asya Avrupa/ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 3, Ankara, Temmuz 2005, s. 2.

[3]Yeniçeri, "Orta Asya'da Kazakistan Merkezli olarak Oynanan Satranç", *Aynı Dergi*, s. 16.

[4] Özcan Yeniçeri, " Türk Dünyasındaki Son Gelişmeler Üzerine Düşünceler", *Türk Yurdu*, S. 221, Ankara, Ocak 2006, s. 13-17.

[5] Anar Somuncuoğlu, "Yeni Gelişmeler Işığında Orta Asya Güvenliği", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 216, Ankara, Ağustos 2005, s. 10.

[6] Yakup Deliömeroğlu, "11 Eylül Öncesi ve Sonrasında Avrasya", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 216, Ankara, Ağustos 2005, s. 22.

[7] Somuncuoğlu, *A.g. mk.*, s. 12-13.

[8] Ümit Özdağ, "Türkiye'nin Türk Dünyası Politikasının Teorik Çerçevesi", *Asya Avrupa/ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, S. 1, Ankara, Aralık 2004, s. 24.

[9] Özcan Yeniçeri, *AB-ABD-ÇUŞ Kıskaçında Türkiye*, Tutibay Yayınları, Ankara, 2003, s. 57-58.

[10] Çağrı Kürşat Yüce, *SSCB'nin Dağılmasından sonra Kafkasya ve Orta Asya Enerji Kaynakları Üzerindeki Mücadele*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde, 2005, s. 312.

[11] Yüce, *A.g.e.*, s. 313.

[12] Anıl Çeçen, "Hazar Devleti'nden Hazar Havzası'na", 2023, S. 53, Ankara, 15 Eylül 2005, s. 11.

[13] Çeçen, *A.g.mk.*, aynı yer.

[14] Yüce, *Türk Dünyası Temel Meseleler ve Çözüm Önerileri*, s. 84.

[15] Yüce, *A.g.e.*, s. 85-86 .

[16] Saadettin Gömeç, *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2003, s. 96.

[17] Yeniçeri, *AB-ABD-ÇUŞ Kıskaçında Türkiye*, s. 390-391.

[18] Yüce, *Türk Dünyası Temel Meseleler...*, s. 98.